

نیانه‌تی‌لوکا

سُخَن بُودَا

(طرح تعلیم بودا بنا بر کانون-پالی)

برگردان

ع. پاشایی

تهران - ۱۳۷۸

سخن بود

(طرح تعلیم و ادب بر کانون پالی)

نیانه تی لوکا

برگردان: ع. پاشایی

چاپ نخست (ویرایش دوم): پاییز ۱۳۷۸ - چاپ: چاپخانه تابش

حروف نگاری و صفحه آرایی: میترا

طرح و اجرای جلد: حسین سجادی

شماره: ۲۰۰۰ نسخه

همه حقوق برای ناشر محفوظ است.

نشر میترا: خیابان مجاهدین اسلام، شماره ۲۶۲، تلفن: ۳۱۳۳۵۰۵

ISBN: 964-5998-46-8

شابک: ۹۶۴-۵۹۹۸-۴۶-۸

E. A. N: 9789655998460

ای. آ. ان ۹۷۸۹۶۵۵۹۹۸۴۶۰

فهرست مطالب

۷	درباره‌ی نویسنده
۱۳	کوتاه‌نوشت‌ها
۱۵	آوانویسی واژه‌های پالی
۱۷	دیباچه
۲۳	چهار حقیقت عالی
۱۰۷	راه هشت‌گانه و کمال معنوی رهرو
۱۱۵	راه آیین
۱۲۵	واژه‌نامه

درباره‌ی نویسنده

نیانه‌تی‌لوکا^۱ (۱۸۷۸-۱۹۵۷) نخستین بودایی آلمانی تبار و نخستین بودایی از قاره‌ی اروپا بود. او از دانایان برجسته‌ی آیین بودای تیره‌واده^۲ بود، که به قولی کهن‌ترین سنت بودایی است.

نیانه‌تی‌لوکا در نوزدهم فوریه ۱۸۷۸ در ویسبادن^۳ آلمان با نام آنتن فلورس گوئث^۴ به جهان آمد. در جوانی نخست در فرانکفورت و پاریس به مطالعه در موسیقی پرداخت، و با خواندن کتاب‌های آلمانی درباره‌ی ادبیات بودایی به این آیین کشش پیدا کرد، و چیزی نگذشت که خود از رهروان راه بودا شد. در ۱۹۰۳، در ۲۵ ساله‌گی، در برمه به آیین تشریف‌نومردان پذیرفته

۱. Nyānatiloka. از نظر دینی او را عالیجناب نیانه‌تی‌لوکا مهاتیره می‌خوانند.

2. Theravāda

3. Wiesbaden

4. Anton Florus Gueth

شد و بعد در ۱۹۰۴ تشریف کامل یافت. مطالعه‌ی زبان پالی را — که زبان کتاب‌های مقدس بودایی است — آغاز کرد. اولین ثمره‌ی مطالعه‌ی او همین کتاب سخن بودا است که در ۱۹۰۶ به آلمانی و در ۱۹۰۷ به انگلیسی درآمد، و بارها و بارها چاپ و به زبان‌های بسیاری ترجمه شد.

او در ۱۹۰۵ به سری لانکا (سیلان) رفت تا در آنجا به مطالعاتش ادامه دهد. در ۱۹۱۱ او و نخستین شاگردان آلمانی‌اش که به او پیوسته بودند عزلتگاه جزیره را نزدیک روستای دوداندو^۱ و^۱ در جنوب غربی ساحل سیلان بنیاد نهادند، و سال‌های بسیاری آنجا، به شاگردان بیشماری که از شرق و غرب آمده بودند آیین بودا را می‌آموخت، و این دیر جزیره‌یی همه جا در میان بوداییان مشهور شد.

در آغاز جنگ جهانی اول او و دیگر رهروان آلمانی را به بازداشتگاه داخلی فرستادند، و در جنگ دوم جهانی هم به همین سرنوشت دچار شدند. فقط در ۱۹۵۰ بود که سیلان به استقلال رسید، و او توانست به عنوان «تبعه‌ی عالی مقام سیلان» پذیرفته شود.

وقتی که در ۱۹۱۶ او و سایر روحانیان دین‌های دیگر از بازداشتگاه خلاص شدند پذیرش او به سیلان هنوز ناممکن بود. پس ترجیح داد که به چین برود، به این امید که از راه یوننان^۲ به دیرهای بودایی در مرز برمه برسد، اما توفیق نیافت. وقتی که در چین بود، میان چین و آلمان جنگ درگرفت و او را در هانچو^۳ زندانی کردند. در ۱۹۱۹ اجباراً به آلمان رفت. در ۱۹۲۰ رهسپار سیلان شد، اما در بندر کلمبو^۴ او را به سیلان راه ندادند، سیلان در آن زمان دست‌نشانده‌ی انگلستان بود، و این کشور هم با آلمان مخالف. به ژاپن رفت و

1. Dodandu Wa

2. Yunnan

3. Hanchow

4. Colombo

پنج سال در دانشگاه‌ها و دبیرستان‌های آن‌جا به تدریس پرداخت، و استاد دانشگاه کومازاوا^۱ شد.

در ۱۹۲۶ پس از ۱۲ سال دوری از سیلان توانست به این کشور و به آرامشگاه خود در عزلتگاه جزیره برگردد. آن‌جا به کار نوشتن و ترجمه‌ی متون بودایی به آلمانی و انگلیسی ادامه داد.

در ۱۹۳۹ باز این آرامش دست‌خوش بی‌آرامی شد، جنگ دیگری درگرفت و بازداشت‌گاه دیگری. اما در ۱۹۴۶ او و سایر رهروان آلمانی توانستند مستقیماً به سیلان بازگردند. یازده سال پربارگذشت، و او در ۲۸ مه ۱۹۵۷ در ۷۹ ساله‌گی درگذشت.

جسد او را بنا بر آیین بودا در میدان استقلال کلمبو سوزاندند و مقامات دولتی سیلان و جمهوری فدرال آلمان نیز در آن شرکت داشتند. با همه‌ی ناسازگاری‌های زمانه، کیفیت و کمیت کار این استاد بی‌مانند است.

از کتاب‌های بسیار مشهور این استاد این‌ها را می‌توان نام برد: سخن بودا، راه‌رستگاری (که به انگلیسی، آلمانی و اندونزیایی چاپ شد)، فرهنگ بودایی، جنگ اصطلاحات و نظریه‌های بودایی (به انگلیسی، آلمانی و فرانسوی) که در مطالعه‌ی آیین بودایی پالی بسیار سودمند است، راهنمایی به آبی دمه‌پیتکه^۲، بنیادهای آیین بودا^۳. در میان کتاب‌های بسیاری که به آلمانی نوشته تنها از دو کتاب یاد می‌کنیم. یکی ترجمه‌ی او از ویسودی مگه^۴ در حدود یک‌هزار صفحه. ویسودی مگه یا راه‌پاکی از مفسر معروف بودایی بوداگوته^۵ است که کتاب بسیار مشهوری است. دیگر ترجمه‌ی کامل مجموعه‌های بزرگ

1. Komazawa

2. Guide through *Abhidhamma Piṭaka*

3. Fundamentals of Buddhism Four Lectures

4. *Visuddhi Magga*

5. Buddhaghōṣa

گفتارهای بودا معروف به اَنگوتَرَه نیکایه^۱ در پنج جلد در حدود دوهزار صفحه. کتاب‌های این استاد از آثار ماندگاری است که به شناسایی و فهم درست تعلیمات بودا درباره‌ی فرزانه‌گی و مهر و دلسوزی یاری می‌کند.

□

اما درباره‌ی برگردان فارسی این کتاب. این برگردان از روی چاپ پانزدهم متن انگلیسی (سری لانکا ۱۹۷۱) با اجازه انجمن نشر بودایی سری لانکا صورت گرفته است.^۲

متن انگلیسی از متن اصلی پالی و از میان مجموعه‌های بزرگ سوَنَپیتکَه^۳ برگزیده شده است. طرح کتاب بسیار بارزش است، چراکه از میان آثار کهن پالی برگزیدن و فراهم آوردن مجموعه‌یی که اجزای آن با هم نوعی بسته‌گی داشته باشند کاری است بسیار دشوار و توان‌فرسا. نویسنده این کتاب را در اصل برای راهنمایی و جهت‌یابی خود فراهم آورده بود، و یکی از چند ارزش این کتاب در همین نکته است.

این کتاب با متن‌ها، تعریف‌ها و توضیحات، و واژه‌های مهم را نیز با اصطلاحات پالی آن‌ها به همراه دارد^۴ که از این نظر بسیار برای خواننده سودمند است، چه در کتاب‌هایی که درباره‌ی آیین بودا نوشته‌اند، مترجم و خواننده، اگر واژه‌ی پالی یا سنسکریت یا چینی یا تبتی را در کتاب نداشته باشد فهم آن متن برای او دشوار خواهد بود، مثلاً مترجمان معروف

1. *Anguttara-Nikāya*

۲. آدرس این انجمن را در این جا می‌نویسیم که طالبان کتاب‌های نیانه‌تی‌لوکا و سایر کتاب‌های بودایی بتوانند به آن مراجعه کنند:

The Buddhist Publication Society, P. O. Box 61 Kandy Sri Lanka

3. *Sutta-Pitaka*

۴. ما مقداری از این اصطلاحات را به پایان کتاب برده‌ایم و گاهی توضیحاتی نیز به آن‌ها افزوده‌ایم. م.

انگلیسی‌زبان آثار بودایی گاهی برای یک واژه‌ی پالی یا سنسکریت در همان یک متن و در همان عبارت خاص تا دوازده معادل انگلیسی به کار برده‌اند، که اگر مترجم، به اصطلاحات فنی متن توجه و یا دسترسی نداشته باشد پیداست که چه آشفته‌بازاری پیدا خواهد شد.

این کتاب، علاوه بر متن آلمانی و انگلیسی که در آلمان و سیلان بارها به چاپ رسیده از همان آغاز به زبان‌های دیگر اروپایی و آسیایی، مثل فرانسوی، چک، فنلاندی، ژاپنی، هندی و بنگالی نیز ترجمه شده است.
ع. پاشائی، تهران ۱۳۵۷

کوتۀ نوشتها

- D. —Digha-Nikāya دیگۀ-نیکایه
(شماره‌ی کنار کوتۀ نوشت شمارۀ سوتره یا سورۀ است.)
- M. —Mijjhima-Nikāya میجیمه-نیکایه
(شماره‌ی کنار کوتۀ نوشت شمارۀ سوتره یا سورۀ است.)
- A. —Anguttara-Nikāyaa
(شماره‌ی رومی پس از A. اشاره است به بخش‌های اصلی یا نیپتۀ، شمارۀ دوم اشاره است به شمارۀ سورۀ.)
- S. —Sanyutta-Nikāya
(شماره‌ی رومی کنار S. اشاره است به گروه سمپوٹۀ، و شمارۀ دومی اشاره است به شمارۀ سورۀ.)

Dhp. —Dhammapada دَمَه پَدَه

(شماره‌ی پس از Dhp شماره‌ی شعر است.)

Ud. —Udāna

(شماره‌ی رومی کنار Ud. اشاره است به فصول، و شماره دوم اشاره است به سوره.)

Snp. —Sutta-Nipāya

(شماره‌ی کنار Snp. شماره‌ی شعر است.)

Vis M. —Visuddhi Magga

(راه پاک‌ی)

برای نمونه: D.16 یعنی دیگه-نیکایه سوره‌ی شانزدهم. A. IV. 17. اَنگوتَرَه نیکایه،
نیپاته‌ی چهارم، سوره‌ی ۱۷.

آوانویسی واژه‌های پالی

واکه‌ها

Ā مثل Udāna، اُدانه، تقریباً مثل آ در آب.

A مثل Anguttara، اَنگوتَرَه، یا اَ در اَبَر. در آخر واژه: -ه (های بیان فتحه)

l ای کوتاه، piṭaka، پیتکه. صدایی کمی شدیدتر از صدای کسره‌ی اضافه، و مانند آن. i کشیده، تقریباً مثل ای در بیل.

U او کوتاه، مثل Udāna اُدانه. با وُ نشان می‌دهیم. البته Buddha را بودا می‌نویسیم. Ū او کشیده مثل rūpa رُوپه، رُوپَه یا دقیق‌تر بنویسیم رُووپَه. مثل وُ در دوغ (کشیده بخوانید).

E مثل tera، تِرَه یا تیره به شکل eh ته یا ی در ری، یا فقط به شکل صدای کسره.

O، مثل dosa، دوسَه، کمابیش به شکل ُ در گُل. آن را با و نشان می‌دهیم.

ṛ و i و m را هم واکه دانسته‌اند.

همخوان‌ها

C مثل چ در چرخ

ٲ، ٲh، ٲ، dh، ra همان t و d می‌خوانیم و به صورت ت و د می‌نویسیم.
h در kh، gh، ch، jh را در آوانویسی فارسی نمی‌نویسیم، چرا که نمی‌توانیم آن را درست بخوانیم.

حروف دیگر کم یا بیش همان صدا را دارند که نوشته می‌شوند.
ه هایی که در آخر کلماتی مثل نیروآنه، درمه، دمه، کامه، نامه، روپه و مانند این‌ها می‌بینید «های بیان فته» است، یا به زبان دیگر «های غیرملفوظ» و این می‌رساند که حرف ماقبل آن مفتوح است. بنابراین - نه در نیروآنه را به فتح ن و درمه را به فتح م... بخوانید. «های غیرملفوظ» نیز در فارسی همین وظیفه را به عهده دارد. در بسیاری از گویش‌ها «های بیان فته» بدل به «های بیان کسره» شده است، از این رو اگر خواننده نخواهد نیروآنه و درمه و مانند این‌ها را به طور فنی بخواند می‌تواند آن‌ها را به کسرن و م... بخواند که بنا بر قاعده‌ی کنونی گویش تهرانی درست است. اما آوانویسی این واژه‌ها به نیروانا و دارما و کاما یکسره نه فنی است و نه فارسی. نگفته‌نماند که آوانویسی فارسی تمام واژه‌گان پالی یا سنسکریت این کتاب تقریبی است.

دیباجه

۱. بودا^۱ که در لغت به معنای روشنی یافته است، در اصطلاح به معنای شناسنده، و بیدار است و این نامی است ستایش آمیز که به فرزانه‌ی هندی، گوتمه^۲ داده‌اند و او آیین‌رهایی را که در جهان به آیین بودا معروف است - کشف و بیان کرده است.

او در قرن ششم پیش از میلاد در کپیلَه وَتَو^۳ به جهان آمد، پسر فرمانروای سرزمین سَکِیه^۴ بود، و این قلمرو در منطقه‌ی مرزی نیپال کنونی واقع بود. نامش سیدته^۵، و نام طایفه‌اش گوتمه بود. در

1. Buddha

2. Gotama / Gautama

3. Kapilavatthu / Kapilavastu

4. Sakya

5. Siddhatta

بیست و نه ساله گی دست از شکوه زنده گی شاهانه و کار پادشاهی برداشت و مرتاضی بی خانه شد تا برای بیرون شدن از آن چه او آن را جهان رنج می دانست راهی بیابد.

پس از شش سال جست و جو، که به شاگردی آموزگاران دینی گوناگون و به دوره یی از خود آزاری بیهوده گذشت، سرانجام در زیر درخت بودی^۱ در گیا^۲ (بودا-گیای کنونی) به روشن شده گی کامل^۳ رسید. چهل و پنج سال بی هیچ خسته گی به تعلیم آیین پرداخت و سرانجام در هشتاد ساله گی، در کوسینارا^۴ درگذشت «وجودی آگاه که برای برکت و نیک بختی جهان پیدا شده بود».

بودا نه خداست و نه پیامبر و نه تجسم یک خدا، بل که انسانی والاست که باکوشش خویش به رهایی غایی و شناسایی کامل رسید و «آموزگار بی همتای خدایان و انسان ها» شد. او «رهاننده» است فقط به این معنا که به انسان ها راه رهانیدن خود را آموخته است، آن هم از پیمودن راهی که او هموار کرده و نشان داده است. در هماهنگی کامل شناسایی و دلسوزی که بدان رسیده - او تجسم آرمان جهانی و بی زمان انسان کامل است.

۲. دَمّه^۵ یا ذمه، «تعلیم رهایی» است و به طور کامل، همان گونه که بودا آن را کشف کرده، واقعیت بخشیده و اعلام کرده است. این دَمّه به زبان باستانی پالی به ما رسیده است و در سه مجموعه ی بزرگ به نام تی-پیتکه^۶، یعنی «سه سبد» نگه داری شده است. سه سبد این هاست:

1. bodhi

2. Gayā

3. sammā sambodhi

4. Kusinārā

5. Dhamma

6. *Ti-piṭaka*

(۱) وینّه- پیتکه^۱ یا مجموعه‌ی روش، که دربردارنده‌ی قوانین زنده‌گی رهروان در «انجمن» است.

(۲) سوئه- پیتکه^۲ یا مجموعه‌ی گفتارها که از کتاب‌های گوناگون، از گفتارها، گفت‌وگوها، شعرها، داستان‌ها و مانند این‌ها، ساخته شده است و از آیین خاص بودا، مثل «چهار حقیقت عالی» سخن می‌گوید.

(۳) آبی دمه- پیتکه^۳ یا مجموعه‌ی آیین برتر که آموزش‌های سوئه- پیتکه را به شکل دقیق و منظم و فلسفی عرضه می‌دارد.

دمه یک نظریه‌ی مکاشفه نیست، بل که تعلیم روشن‌شده‌گی است، که بر بنیاد فهم روشن واقعیت نهاده شده است. تعلیم «چهار حقیقت» است که از واقعیت‌های بنیادی زنده‌گی و رهایی سخن می‌گوید، و این رهایی از راه کوشش انسان به سوی پاکی و بینش دست می‌دهد. دمه یک نظام اخلاقی بلند، اما واقعی، یک تحلیل نافذ زنده‌گی، یک فلسفه‌ی ژرف، روش‌های عملی تربیت جان عرضه می‌دارد - به سخن کوتاه، یک راهنمایی سراسر جامع و کامل راه رهایی است. دمه که هم به خواست‌های دل و خرد پاسخ می‌دهد، و هم به راه میانه‌ی رهایی بخش اشاره می‌کند که به آن سوی همه‌ی حدهای انتهای بی‌سود ویران‌کننده در اندیشه و رفتار می‌برد، همیشه هر جا که دل‌ها و جان‌های کامل هست که پیام آن را ادراک کنند گیرایی بی‌زمان و جهانی داشته است و خواهد داشت.

۳. سَنگه^۴ در لغت به معنای انجمن است، یعنی «انجمن رهروان» که بودا آن را بنیاد نهاد و هنوز به شکل اصلی آن در برمه، سیام، سیلان، کامبوج و

1. Vinaya-piṭaka

2. Sutta-piṭaka

3. Abhidhamma-piṭaka

4. Sangha

چیتاگونگ^۱ (بنگال) وجود دارد. «انجمن» با انجمن رهروان جین^۲، کهن ترین سازمان خانقاهی جهان است. از شاگردان بسیار مشهور بودا این ها بودند: ساری پوتته^۳، که پس از خود استاد، ژرف ترین بینش را به دمه داشت، مگل لانه^۴، که بزرگ ترین نیروهای فوق طبیعی را داشت؛ آننده^۵، شاگرد محبوب و همراه همیشه گی بودا؛ مهاکسپه^۶، سر «شورا»ی راجه گهه^۷، که بی درنگ پس از مرگ بودا به پا شد؛ انوروده^۸، دارای بینش آسمانی، و استاد «آگاهی درست» و راهوله^۹، پسر بودا.

سنگه برای همه ی آن هایی که مشتاقانه آرزو دارند که زنده گی شان را یکسره به واقعیت بخشیدن برترین مقصد رهایی—که موانع این جهانی سد راه آن نیست—بسپارند، چارچوب بیرونی و شرایط مطلوب را فراهم می آورد. بدین سان، سنگه، نیز، هر جا که تکامل دینی به کمال می رسد اهمیت جهانی و بی زمان دارد.

سه پناه

بودا، دمه (= آیین) و سنگه (= انجمن) را «سه گوهر»^{۱۰} می نامند، این سه از آن جا که پاکی بی همتایی دارند، نزد هر بودایی گران بها ترین چیزهای جهان اند. این «سه گوهر» هم چنین «سه پناه»^{۱۱} بودایی نیز هستند. هر بودایی که به این «سه گوهر» پناه بگیرد «سه گوهر» را سه راهنمای زنده گی و اندیشه می پذیرد.

1. Cittagong	2. Jain	3. Sariputta / Śariputra
4. Mogallāna	5. Ānanda	
6. Mahākapsapa / Mahakāśyapa		7. Rājagaha
8. Anuruddha	9. Rāhula	10. ti-ratna
11. ti-sarana		

شکل پالی «پناه گرفتن» هنوز به همان شکل روزگار بودا است:

Buddhaṃ saraṇaṃ gācchāmi من به بودا پناه می‌برم.
 Dhammaṃ saraṇaṃ gācchāmi من به آیین پناه می‌برم.
 Sanghaṃs saraṇaṃ gācchāmi من به انجمن پناه می‌برم.
 انسان با سه بار به زبان آوردن^۱ ساده‌ی این سخنان، بودایی بودن خود را
 اعلام می‌دارد.

پنج دستور^۲

معمولاً پس از بیان «سه پناه» پذیرفتن پنج دستور اخلاقی می‌آید.
 به جا آوردن این‌ها در تشکیل بنیاد زنده‌گی بعدی و پیشرفت بیش‌تر به سوی
 رهایی، کم‌ترین معیار لازم است.

1. Pāṇātipatā veramaṇī-sikkhapadaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از کشتن زنده‌گان را به‌جا آورم.
2. Adinnādānā veramaṇī-sikkhapadaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از گرفتن چیز داده‌نشده را به‌جا آورم.
3. Kāmesu micchācārā veramaṇī-sikkhapadaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از رفتار بد کام‌طلبی را به‌جا آورم.
4. Musāvādā veramaṇī-sikkhapadaṃ samādiyāmi.
 تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از دروغ‌گویی را به‌جا آورم.
5. Sūrameraya-majja-pamādaṭṭhānā veramaṇī-sikkhapadaṃ
 samādiyāmi.

۱. بار دوم و سوم پیش هر جمله به ترتیب کلمات *Dutiyampi* و *Tatiyampi* (برای بار دوم / سوم) آورده می‌شود.

2. Panca-sila

تعهد می‌کنم که دستور خویشتن‌داری از آشام‌های مستی‌آور و داروهای بی‌کیفیت که
بی‌خبری می‌آورند به‌جا آورم.